

Balaguer, el Grand Tour i els models de noves llibertats a Europa. El mite italià i la seva (in)viabilitat

Giuseppe Grilli

Università di Roma Tre

Dipartimento di Lingue, Letterature e Culture Straniere

Via del Valco di San Paolo, 19

00146 Roma (Italia)

giuseppe.grilli@uniroma3.it

RESUM: El treball analitza la paradoxa que el model d'unificació italiana exercí sobre Víctor Balaguer: si, per una part, la renaixença italiana amb tot el que representava d'element cultural i simbòlic formava part ineludible del Grand Tour cultural de les generacions joves i cultes del període, per l'altra, el model centralista i uniformitzador del moviment hauria d'haver estat rebutjat per l'escriptor català, defensor de les llibertats locals, especialment de les dels antics regnes. Tot i això, Víctor Balaguer defensà reiteradament al llarg de la seva vida l'unitarisme italià.

PARAULES CLAU: Renaixença, Risorgimento, moviments nacionalistes, Grand Tour, història cultural.

Balaguer, the Grand Tour and Models of New Freedoms in Europe:
The Italian Myth and its (Un)Viability

ABSTRACT: This paper analyses the paradox which the model of Italian unification exerted on Víctor Balaguer. On one hand, Italy's Risorgimento, along with everything that it represented culturally and symbolically, was an inescapable part of the cultural Grand Tour for young and cultured individuals of the period. On the other hand, the movement's centralising and standardising approach ought to have been rejected by the Catalan writer, who was a champion of local freedoms, particularly the freedoms of

GRILLI, Giuseppe (2016), «Balaguer, el Grand Tour i els models de noves llibertats a Europa. El mite italià i la seva (in)viabilitat». *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 19, 247-259. ISSN: 1139-0158. ISSN-e: 1699-7468. DOI: 10.1344/cercles2016.19.1010. Data de recepció: 1/9/2015. Data d'acceptació: 15/12/2015.

the old regimes. Nevertheless, Víctor Balaguer repeatedly defended Italian “unitarism” throughout his lifetime.

KEYWORDS: Renaixença, Risorgimento, nationalist movements, Grand Tour, cultural history.

Víctor Balaguer es caracteritza, de bon antuvi, per ser un personatge —no ha estat pas ell sol dins del panorama català modern— una mica fora de lloc.¹ Figura que, en certs moments, fou cabdal, en d’altres més grisa, català d’arrels sòlides alhora que involucrat dins del marc d’acció d’Espanya, es col·loca difícilment dins d’un quadre de referències consolidat i exclusiu. Pertanyé a una etapa històrica de llarga duració, que el veu travessar el segle XIX i atènyer el XX, ja que va néixer l’11 de desembre de 1824 i va morir el 14 de gener de 1901; si el principi va ser Barcelona, el final Madrid. Escriptor i polític, poc ens és fàcil esbrinar si cal acudir a l’escriptor per entendre el polític oscil·lant, tal volta fins i tot *ondivago*, o si la seva faceta de polític i d’home d’estat és la clau que ens explica la seva indeterminació com a escriptor. Perquè com a assagista i historiador es manté en l’opinió crítica més per les bones intencions que per l’obra feta, i com a poeta se’l considera gairebé un diletant. Tot i que finalment fou més aviat un polígraf que un home de dedicació escassa o episòdica.

Tanmateix, cal pensar en ell —sense per això tampoc allunyar-se d’aquestes dues actituds enfrontades o complementàries—, com un dels prohoms que tornaren a enraonar a l’entorn de la història pàtria cercant un lloc que no es reduís a la historiografia local i tampoc col·loqués la història catalana dins del marc general de la història d’Espanya.² Pràcticament contemporani d’un altre renovador de la història-

1 Josep M. FRADERA, «Visibilitat i invisibilitat de Víctor Balaguer», dins: *Víctor Balaguer. Romàntic i liberal, L’Avenç*, núm. 262, octubre, 2001, Plecs d’història local, pp. 19-26.

2 Pere ANGUERA, *Hispania*, LXI/3, núm. 209 (2001).

grafia catalana, Pròsper de Bofarull, es distingeix per una voluntat globalitzadora del discurs que avui podríem valorar tal volta menys ingènua i abrandadament romàntica respecte a com ha estat jutjada amb anterioritat, quan es va merèixer un judici crític, i potser sarcàstic, de Vicens Vives, ja que la història de Bofarull «fou apassionadament llegida i analitzada per juristes i polítics de les noves promocions catalanes», mentre la de Balaguer, seguint Soldevila, «serví per a inspirar la corrua de poetes que aspiraren a la englantina».³

Avui que la seriositat de Bofarull ha perdut la seducció que li confiava una idea de catalanitat inspirada en el seny i, en canvi, es valora el retorn a la rauxa, o almenys un desig de la rauxa, encara que moderada per la intel·ligència política, fonamentada en l'afirmació d'una voluntat d'independència més contundent i militant, aquesta inestabilitat a col·locar-lo entre els polítics, els historiadors o els literats pot ser un major atractiu envers una personalitat que cregué —i la intuïció sabem que fou prou encertada— que la solució de fer del Risorgimento o Renaixença catalana només un projecte literari no podia funcionar i, en efecte, cap al tombant del segle les generacions dels Milà i Rubio foren desplaçades per modernistes i noucentistes, pragmàtics i conseqüents, reunits als voltants de Prat de la Riba. Igualment, situar-lo dins dels moviments revolucionaris europeus de nacionalitats independentistes tampoc encontra una sortida propícia. Balaguer, gràcies a la seva proximitat als esdeveniments italians, va captar que el projecte d'imitar la «revolució» italiana era inviable sense dos factors imprescindibles: la participació, favorable, més que la senzilla neutralitat, de les potències europees, la presència d'una monarquia prou poderosa que es posés a l'encalç del moviment. La situació ibèrica no era assimilable a cap de les dues posicions al·ludides. Les potències, França i Anglaterra, no tenien cap interès a veure's involucrades en el pantà espanyol: a França li havia costat prou cara la intervenció napo-

3 Jaume VICENS VIVES, *Industrials i polítics*, Barcelona, Teide, 1960.

leònica i els britànics tenien tot l'interès a mantenir la inestabilitat hispànica amb els conflictes i les contradiccions internes que no pas renovada i modernitzada per un nou federalisme,⁴ amb els corresponents avantatges per una renaixença de la potència ibèrica que, de fet, les potències europees havien contribuït a capolar amb la guerra del tombant del segle XVIII. Sense deixar de banda l'exemple que podia produir un autèntic ressorgiment ibèric, federatiu i modern, distintiu i innovador d'Europa, respecte a la situació de diversificació de la mateixa corona anglesa amb les diversitats entre Escòcia, Gal·les, Irlanda, etc. D'altra part, la corona portuguesa estava molt allunyada de les ambicions que sacsejaven el casal dels Savoia. Aquests darrers, descendents d'una família que havia vorejat durant segles la faisó del soldat venturós, havia tret d'aquest esperit bel·licós una mica mercenari —ja amb la guerra dels trenta anys— l'ennobliment de la casa i la dignitat reial. La cosa es va veure clarament a l'hora d'escollir un rei per l'Espanya eixida de la revolució «gloriosa» del 1868. L'opció lusitana es revelà inexistent i va fer veure que el corrent iberista del progressisme tenia molt poques fletxes al seu arc.⁵ Així, la solució propiciada per Víctor Balaguer de combinar diferents elements, forces i instàncies disperses, podia ser l'única via, la possibilista. Era essencial disposar de la força, i això ho aportava Prim, construir la seducció amb la poesia, i això ho podien fer els Jocs Florals i, sobretot aquí, en aquest terreny, es podia bastir l'aliança entre Catalunya i València,⁶ essencial per al redreça-

4 En aquest sentit, podem esmentar l'obra de teatre de Pérez Galdós, *Alceste*, on trobem l'afirmació de la solució federal com a política de potència, tot prenent com a model el mite tessàlic del teatre grec antic.

5 Referència essencial continua sent SINIBALDO MAS, *Iberia. Memoria sobre la conveniencia de la unión pacífica y legal de Portugal y España*, Lisboa, 1851. Cf. Maria da Conceição Meireles Pereira, «Sinibaldo de Más: el diplomático español partidario del Iberismo», *Anuario de derecho internacional*, núm. 17, 2001, pp. 351-370; vegeu també V. MARTÍNEZ-GIL, *El naixement de l'iberisme catalanista*, Barcelona, Curial, 1997.

6 Cf. Rafael ROCA, «L'admirable exemple de Víctor Balaguer», dins *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*, PUV, València 2007, pp. 171-225.

ment nacional o regional, federal i positiu políticament. Finalment calia construir un sistema d'aliances a Europa que basculés entre la moderació monàrquica i les reivindicacions de les llibertats noves. Fou consegüent a totes les indicacions aquí resumides l'opció a favor d'un rei de la casa italiana, concretament Amadeu d'Aosta, germà petit de l'hereu de Víctor Manuel II, Humbert, que, tot i assolir el tro, va caure l'any 1900 sota els cops de revòlver de l'anarquista Bresci. Si els Savoia havien estat acceptats a Itàlia, i vistos com una corba de proximitat entre la revolució i la conservació, haurien pogut ser-ho també a la península més occidental. Almenys aquest era, o devia ésser, el sentit de l'operació.

Balaguer va adoptar la causa savoiana amb una coherència i una determinació singulars que aviat el veié prou aïllat i solitari. Sabem prou bé que la causa va fracassar ràpidament: la pèrdua de Prim, assassinat just quan anava a rebre el nou sobirà, la feblesa intrínseca del Savoia,⁷ l'aïllament a Europa —en contra de les suposicions més optimístiques— conduïren el partit progressista a la desfeta, agreujada per les diferències intestines. Balaguer fou, com a polític, prou eixerit per adonar-se'n i cercar de trobar un nou espai, un cop afirmada la restauració borbònica, com a defensor de l'anhel de proteccionisme de la burgesia catalana.

Però estem segurs que estava completament convençut, sempre, de la solidesa de la solució, per la renovació ibèrica, de la implantació d'una dinastia forana i, concretament, de la dels Savoia a Espanya al llarg de la seva actuació italianista? Tornem a llegir un dels seus poememes més antològats,⁸ *La creu roja de Savoia*.

7 Es va veure dramàticament en ocasió de l'abandó de Giolitti i, encara més greu, en la seva entrega al feixisme: lluny de ser lliberals i menys encara llibertaris, eren prou conservadors, i n'havien donat proves al segle XVIII, per no dir reaccionaris.

8 Jo mateix l'incloc al segon volum de l'*Antologia dels Poetes Catalans* del Cercle de Lectors ideada per Martí de Riquer (Barcelona, Galaxia Gutenberg, 1987).

El poema té un inici obertament cronaquíctic, on troba espai el record i l'exaltació de Carlo Alberto, tot i que el seu nom roman al·ludit més que proclamat per no restar protagonisme a Victor Manuel. Aquest caràcter gairebé periodístic arriba a tenir matisos fins i tot de reportatge militar:

Déu ho vol! Fill d'un màrtir, ta bandera,
 puig ab un símbol sant Déu te l'empara,
 desplega al vent guerrera ...
 Per dar ombra a les tombes de Novara
 los llors pots fer renàixer de Pesquiera.

D'altra banda, el poeta es mostra prou sabedor de la història del casal com el d'una genealogia de combatents venturosos:

Eixa corona preclara
 que avui lo teu front empara,
 per poder-te-la cenyir
 ton pare la va collir
 dintre la sang de Novara.

Tanmateix hi ha indici de disconformitat. La presència del mot Itàlia es troba, sí, però sempre repetit a les estrofes on funciona la tornada:

Vents d'Itàlia, desplegueu
 la creu roja de Savoia!

Altrament, els mots referencials són llombard i Llobardia, o bé Milà, de la qual es reconeix o afirma una capitalitat, si més no, moral. Em sembla, per tant, que en aquest escull, que entre vinculació monàrquica i reconeixement de la parcialitat regional, no neguem que

sigui fort i marcat, hi ha un cert oportunisme polític, més una clara adhesió ideològica. Això es deu a un tacticisme o a una propensió a fer avançar sobre el polític l'home d'estat, amb les seves obligacions diplomàtiques? Home d'estat, Balaguer ho fou, indubtablement, ja que va ocupar en diferents ocasions un encàrrec de ministre. Tot i així, cal dir que fou dels que es mantingueren fidels a un ideari amb una coherència notable. Pertanyé al partit progressista segurament, defensant dins del partit un doble ideari: monàrquic i federalista. I va acceptar ser minoritari, sense deixar la militància del partit, quan l'opció federal es decantava cap al republicanisme, o la monàrquica cap a un conservadorisme dirigista.⁹ I, pel que fa al nostre tema d'avui, és prou significatiu que la primera vegada que va tenir un càrrec de primera fila va ser en el govern del rei Amadeu d'Aosta. Massa fàcil és dir que fou l'efecte del compromís a la política del general Prim.¹⁰ Però cal afegir que la revolució italiana a meitat del segle fou un esdeveniment important i que va marcar molt més del que no es pensa el pensament polític contemporani. Encara que no sempre en un sentit positiu.

L'unitarisme italià que comença (i en certa manera acaba amb Carlo Alberto) és un model de nacionalisme que determina bona part dels nacionalismes europeus. Va tenir una influència enorme als Balcons i inspirà molta part dels moviments de l'Europa del centre, des d'Hongria fins a Polònia. Se'ns fa difícil de creure que es pogués aplicar al cas espanyol o ibèric. Però ho veié de veritat en totes les

9 Ho va remarcar un dels seus amics valencians: «afiliat al partit progressista des de llurs primers anys, ab ell n'ha anat lo mateix al Capitóli qu' á la roca Tarpeya.» (Llombart Constantí, «En Víctor Balaguer (Apunts Biogràfics)», dins *Lo Rat Penat. Calendari Llemosí corresponent al present any 1876...*, València, 1875, pp. 27-32.). El lligam de Balaguer amb la renaixença valenciana, si bé valorat, ha de ser tingut en molta estima, car demostra que la faceta diguem-ne oscil·lant de Balaguer tal volta es deu a aquesta obsessió pancatalana o pan corona d'Aragó.

10 Es fa evident al llibre que li dedica: Víctor Balaguer, *Prim: vida militar y política de este general*, 1860.

seves implicacions i conseqüències el nostre don Víctor Balaguer? No ho crec. L'home de progrés no hauria acceptat el nacionalisme egoista, tendencialment xenòfob i reaccionari que s'amagava darrere del patriotisme de Cavour i que, en canvi, motivava la participació i el finançament per part de l'oligarquia piemontesa. Perquè, en el fons, la idea italiana del Ressorgiment, sigui en la versió republicana de Mazzini, com en la monàrquica de Cavour, es fonamentava en actituds amb les quals, en consciència, i Balaguer fet i fet era home de consciència, poc podia aparellar-se el federalisme, foralisme i fins i tot tradicionalisme balaguerià. La «revolució» italiana es regia en l'uniformisme, la cancel·lació de les diferències regionals, l'exaltació de la violència militar i de la burocràcia. I una notable confiança en un estat —el regne sard— on la policia, els serveis secrets i la repressió de les idees avançades eren el pa de cada dia. Res d'això podia amollar-se a la construcció balagueriana que ell, d'altra banda, va exposar sense embuts:

Si és Catalunya ma pàtria natural, la *Corona d'Aragó* és ma pàtria històrica, i he consagrat tota ma vida a parlar bé de ma pàtria, fins amb exageració segons alguns, fins amb idolatria segons altres, però sempre amb una mira elevada i patriòtica, amb una mira històrica-política, que uns aparenten no veure, que altres figuren desdenyar, que alguns, per lo miopes, no veuen efectivament, i que molts, per error d'enteniment, motegen de provincialisme. I no obstant los que d'açò últim se llastimen en mí, anomenen nacionalitat a les coses de Castella, com si Castella fos Espanya. Quants per mes obres i per mos fets me coneixen, saben que jo no fas en tot sinó seguir la illació, ja mai interrompuda des de que tinc ús de raó política, de les idees i doctrines que me proposo sostenir així en literatura, com en història, com en política; que jo, literària, històrica i políticament parlant, estic des de fa molt temps consagrat als interessos de la *Corona d'Aragó*.¹¹

11 Víctor BALAGUER, *Esperances i recorts*, Barcelona, 1866.

No era, doncs, gens fàcil fer combregar aquesta identitat complexa amb les simplificacions (avui, fins i tot, podríem dir que criminals) que fan constituir el projecte unitarista i independentista dut a terme per Piemont i els Savoia. Quina Itàlia, doncs, fou la que va atènyer Víctor Balaguer? Més o menys podem dir que fou la mateixa que va experimentar el jove Mañé i Flaquer.¹² És a dir, la que anava organitzant-se a l'entorn de la segona meitat del segle. Era la dels enfrontaments —avui ho sabem— entre els dos prínceps més importants de la península: els Savoia i els Borbó. Forma geografia o possibilitat d'acoblir el paisatge amb la construcció o reconstrucció d'un passat artístic: era aquesta al capdavant la distintiva típica italiana. La idea que això pogués constituir una realitat —avui diríem un laboratori de la política— resultava un xic fora de lloc, ja que Balaguer, malgrat el seu italianisme, no la va prendre mai en consideració. En canvi, a poc a poc Mañé sí que va copsar que quelcom es movia i es realitzava una mica diferent dels esquemes imaginables. Ho prova un fet curiós que caldria investigar més a fons, tot superant els treballs, estimables, però de primera implantació de Marina Cuccu.¹³ El tema és el següent: Balaguer es declara en totes les etapes de la revolució italiana, o si es vol de la independència, a favor de l'opció unitarista i d'inspiració piemontesa. Però els seus amics i corresponsals, la gent que li fa cas, el tradueix i el cita, el promou i el respecta, són gairebé tots de provinença o d'origen meridional: són de Sicília, Nàpols, o de les altres terres del sud. On són els amics de la Llombardia o Venècia (*Llora Venecia infelice...*)? Si el

12 Sobre aquests temes he escrit diferents treballs als quals remeto. Vegeu també l'estudi de Jordi Bou, *L'Estat-nació i el conflicte regional: Joan Mañé i Flaquer, un cas paradigmàtic, 1823-1901*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.

13 La seva labor meritòria que es sintetitza al llibre *La Itàlia de Victor Balaguer*, Vilanova, Biblioteca Museu, 2004, tanmateix, pot millorar-se; per exemple, a la p. 54 es diu que Francesco II de Borbó Dues Sicílies es rendeix a Gaeta a Garibaldi, quan ho va fer a l'exèrcit italià ja que Garibaldí, des de la batalla del Volturno, ha estat posat fora del joc militar i polític.

poeta, traduïnt instàncies que eren del polític, escriu l'*Oda a Milaneses* plenament inscrita en el moment de la revolta de la ciutat dins del moviment revolucionari de 1848, roman sempre a la superficialitat del mot solidari. El seu *Risorgimento* és exterior i poc arrelat. D'altra banda hom ja sap, a hores d'ara, que el moviment italià mancava d'arrelament profund i es mantenia viu només en cercles minoritaris.

Tanmateix, Balaguer mantingué un interès de simpatia per la nova Itàlia unitària encara als anys vuitanta i noranta. No sé si el mogué el record de la fallida de la implantació de la dinastia del ram menor dels Savoia a Espanya, o si fou la idea d'una política europea compartida, per exemple, respecte al tema del proteccionisme que el va veure prou actiu a les Corts de Madrid.¹⁴ En aquest sentit, ell fou un periodista abans que un escriptor i un polític. Podia ser d'altra manera i deixar copsar una altra cosa? Cal recordar que ja a Goethe, Itàlia se li havia presentat com una ocasió per donar forma definitiva a un gènere literari que va definir amb el seu llibre de viatge: el *Grand Tour*, interpretat com un fet biogràfic decisiu per a un intel·lectual modern, alhora que el reportatge del Grand Tour formava l'experiència de l'adquisició escrita, literària i historiogràfica, de l'acció realitzada. Balaguer també travessà en diverses ocasions la península i amb finalitats prou diferents. Tot i així, es deixà sempre atreure per una adhesió al model del viatge supressiu i admiratiu envers la Itàlia del passat (fins i tot, boirós) que no pas per l'observació atenta i crítica del present. Doncs, al final, el seu, o millor dit, els seus foren també viatges inspirats pel *Grand Tour* i, més que per una militància activa, per una d'autènticament revolucionària. Per Balaguer, per tant, no

14 Joan PALOMAS, Montserrat BRAVO, «Víctor Balaguer, la diputació catalana i la lluita pel proteccionisme (1881-1890)», *Recerques*, 25, 1992, pp. 32-52. Cf. També sobre la carrera política de Balaguer vegeu Joan PALOMAS, «Diputat Revolucionari. Senador Vitalici: l'actuació parlamentària de Víctor Balaguer», dins *Actes del Seminari Víctor Balaguer*, Vilanova 23-24 de maig de 2001.

hi va haver tampoc el desengany que maldà el destí de Tristany, el català que va sacrificar inútilment la seva vida per l'ideal fals de legitimisme dels Borbó de Sicília i Nàpols, quan va caure confós i humiliat entre els bandolers de Calàbria i Abruzzo.

Tot i així, a l'hora de muntar un pont entre els ideologismes i el pragmatisme de la política i la creació d'una mitologia (i mitografia) nacional, Balaguer deixa de banda Itàlia —que segueix tocant-li el cor— a favor de Provença. O, si es vol esmentar un altre mite, el de la comunitat o raça llatina. La construcció del poema drama és doncs al final dins de la seva faceta d'escriptor cap tema italià, sinó *Els Pireneus*. El projecte d'una *opera* total, a l'estil wagnerià, va recaure, tenint com a còmplice Felip Pedrell, en el text de Balaguer dedicat a la reivindicació de la llibertat fallida dels albigesos. No és que no hi hagués cap altra opció: bé havia sabut aprofitar el mite medieval, també, encara que més a prop dels canvis cap a la modernitat de les Vespres Sicilianes.¹⁵ Un altre drama el va dedicar justament al gran esdeveniment històric de Sicília. Però potser aquí la idea d'Itàlia i d'una llibertat «local» el feren trontollar. No oblidem que fins gairebé assolida la realitat del Regne d'Itàlia unitari cap a la dècada dels anys seixanta, a la premsa espanyola encara l'anunciaven o fantasiaven sobre hipòtesis de confederació entre sis o quatre macroregions itàliques.¹⁶ De fet un diari important, com *El Diario de Barcelona*, en un article del juliol de 1859, encara parla de quatre macroregions amb poders d'estat o molt similars: Piemont, Toscana, Roma i Nàpols-Sicília. Prou ho endevinava Balaguer que en uns pocs mesos d'aquest esquema quadripartit encara sobreviuria, i molt redimensionat, Roma, reduïda a *enclave* papal. Cap al 1864 també Juan Valera va veure molt clar que

15 El mite que va inspirar el gran quadre de Francesco Hayez encomanat pel mateix Carlo Alberto.

16 Cf. Antonio ELORZA, «El Risorgimento visto por la prensa española», *Revista de estudios políticos*, núm. 128, 1963, pp. 137-162.

l'opció neogüelfa havia exhaurit tota versemblança. Escrivint a *El Contemporáneo*, el 22 de setembre de 1864 amb el títol de «La Revolución en Italia»,¹⁷ la conclusió de Valera curiosament acabava coincidint amb la de Mañé i Flaquer: els Savoia no foren honestos, però els Borbó havien estat incapaços de fer una acció digna, quan s'aprofitaren dels bandolers i camorristes per recuperar un regne que ells mateixos havien fet de tot per perdre'l.

Tal volta la clau per comprendre la indeterminació balagueriana es troba en la seva obra dramàtica. I tal volta aquest és el punt de convergència entre el Balaguer ideòleg (a mig camí entre l'historiador i el polític) i el poeta patriòtic i romàntic tardà (tirant a *pompier*). Especialment, les seves tragèdies romanes ens donen la clau per entendre la mistificació que rau en el seu italianisme i ens revela la falsedat intrínseca de la seva adhesió als ideals del *Risorgimento* dels quals finalment va copsar la impostura.¹⁸ Però alhora que la tragèdia desemmascara la utopia de la nació recuperada i insurgent, també qüestiona el somni de la Provença renaixent.¹⁹ Tot el que envolta la història d'*Els Pireneus*, obra dramàtica i òpera lírica, ho demostra a bastament.

Què ens roman de Balaguer, polític, home d'estat i poeta? Tal volta la seva prosa d'historiògraf una mica estrofolari, un historiador amb vocació de novel·lista. Ho va veure prou bé Narcís Oller en detectar una construcció narrativa darrere la seva magna empresa que definia don Víctor com

17 Recollit a Juan VALERA. *Obras completas*, tomo XXXVII, Madrid, 1913, pp. 31-84.

18 Cf. Pere FARRÉS, «Una lectura de les Tràgedies de Victor Balaguer», *Els Marges*, 59 (1977), pp. 5-22.

19 Montserrat COMAS I GÜELL, «Set Cartes de Frederic Mistral a Victor Balaguer», *Els Marges*, 43, 1991, pp. 57-67; Manuel JORBA, «La polèmica de l'origen Felibre o autòcton de la Renaixença», *Actes del 8è col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*, 12-17 setembre 1988, vol. 1., *Tolosa de Llenguadoc*, Barcelona, Abadía de Montserrat, 1989, pp. 346-363; Robert LAFONT, *L'Occitanie*, Paris, Editions Seghers, 1987 (1971); María Ángeles CIPRÉS, *Victor Balaguer, su exilio en Provenza*, Madrid, UNED, 1994.

[...] aquell que, amb les seves fogoses poesies patriòtiques, i la seva novel·lesca i suggestiva *Historia de Catalunya*, fou qui més sabé encendre'ns [...] aquell sentiment de pàtria catalana.²⁰

Voldria concloure amb una referència al poeta. Ni cal dir o repetir que el Balaguer poeta, si mai arribà a donar-se, va ser ofegat per la retòrica i el versaire que el dominava. Però entre les seves composicions, ací o allà, es poden trobar espurnes menys artificioses i que es llegeixen, si més no, amb simpatia. Ente elles, penso, per exemple, en el poema dedicat a la verge de Montserrat. Hi trobem, com és obvi, el somni historicista, la referència al paisatge català, el ressò romàntic i popularista, però també un punt de sinceritat:

I quan arribe de la mort lo dia,
àngel de Catalunya i Montserrat.
lo dia del repòs pel desterrat,
a consolar-lo vina en sa agonia

La sinceritat, aquesta eina clàssica, que, com va dir Gabriel Ferrater, és una de les virtuts, tal vegada la major de totes, dels poetes autèntics. I la sinceritat ens pot guiar a llegir el poeta Víctor Balaguer més enllà dels esquemes prefabricats. I, amb el poeta, podrem entendre millor també el polític, l'historiador i el teòric de les nacionalitats.

20 Narcís OLLER, *Memòries literàries*, dins *Obres Completes*, II, Barcelona, 1985, p. 717.

Copyright © 2016. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació n'haurà de reconèixer els autors, citats a la referència que apareix a l'inici del document.